

ЦЕРКВА В ДОБУ МОДЕРНІЗАЦІЇ (кінець XIX – середина XX століття)

ГАБСБУРЗЬКА МОНАРХІЯ

**Василь Педич,
Віталій Тельвак**

ЦЕРКОВНО-РЕЛІГІЙНА ПРОБЛЕМАТИКА В УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ ГАЛИЧИНИ XIX СТ.

Аналізуються наукові дослідження українськими вченими Галичини XIX ст. церковно-релігійних проблем. Звернено увагу на праці І. Вагилевича, Д. Зубрицького, А. Петрушевича, І. Шараневича, Ю. Целевича, в яких на основі історичних джерел відтворено багатогранну діяльність української церкви, православних братств тощо.

Ключові слова: історія церкви, православні братства, монастир, історіографія.

Серед досліджень української історіографії Галичини XIX ст. вагоме місце займала церковно-релігійна проблематика. Вона була і залишається актуальною проблемою, оскільки нерозривно пов'язана зі складними міжконфесійними взаєминами в краї та надзвичайною вагою релігійного чинника в суспільно-політичному житті Галичини в досліджуваний період. Заявлена проблема ще не була предметом спеціального вивчення, хоча деякі її аспекти знайшли відображення в окремих публікаціях Л. Зашкільняка¹, М. Кріля², Л. Тимошенка³, І. Куцого⁴, О. Оглобина⁵, В. Грабовецького і А. Королька⁶, В. Педича і В. Тельвака⁷. У нашій статті увага зосереджена на цілісному представленні досліджень українських вчених Галичини XIX ст. церковно-релігійної проблематики.

Період XIX – початок XX ст. є дуже важливим для української історіографії. У цей час відбувається непростий процес формування історичної думки та становлення української історичної науки в Галичині, який співпав із стрімким поширенням філософсько-світоглядних ідей просвітництва і романтизму. Прилучення західноукраїнської громадськості до цих ідей відбувалося через посередництво польського національного руху⁸, але їх

осмислення здійснювалося відповідно до власних національних потреб, набуваючи рис національного відродження. Просвітителі вірили в силу і могутність розуму, а їх діяльність сприяла поступовому становленню науково-дослідного критичного пізнання, будила живий інтерес до історичного минулого. Особливістю галицького просвітництва було те, що основні його діячі І. Могильницький, В. Компаневич, І. Лаврівський, Й. Левицький, М. Гарасевич, Й. Лозинський та інші були вихідцями із духовенства, єдиної освіченої верстви української спільноти Галичини⁹. Інтелектуальне життя зосереджувалося в основному в рамках греко-католицької церкви, яка виступала в обороні культурно-релігійної самобутності руського народу¹⁰. Єдиною українською релігійно-просвітницькою організацією в цей час залишався Ставропігійський інститут у Львові, створений 1788 р. на базі Успенського ставропігійського братства. Проте він був вузькою елітною організацією, яка проявляла малу активність на громадському полі¹¹. Осередками історичних студій того часу були Львівський університет та монастирі¹².

Першим розпочав дослідження церковно-релігійних проблем монах Варлаам Компанієвич, який упорядкував матеріал з історії львівських монастирів св. Юрія та Онуфрія і на їх основі склав монастирські літописи. Один з них (Святоюрський) був надрукований 1841 р.¹³. Тоді ж збиранням матеріалів до історії греко-католицької церкви зайнявся канонік Михайло Гарасевич. У 1809 р. він написав працю «Літопис Руської церкви», яка була надрукована латинською мовою в 1862 р. вже після його смерті. Автор, відстоюючи принцип рівноправності всіх конфесій, висвітлює історію української церкви та обґрунтовує відновлення Галицької митрополії¹⁴.

В 30-х роках у Галичині відбувся перехід від просвітництва до романтизму, який поступово перетворився на провідний напрям духовного життя суспільства. Однією з чільних постатей галицьких романтиків, який долучився до дослідження церковної проблематики, був діяч «Руської трійці» Іван Вагилевич¹⁵. В 1841 р. він підготував рукопис праці «Монастир Скит в Маняві», який через політичнозагострену спрямованість було видано лише в революційному 1848 році¹⁶. Праця написана на основі власних обстежень руїн монастиря, опрацювання доступних історичних матеріалів, а також записів народних переказів з історії скиту, які він зібрав у селах Маняві та Хмелівці¹⁷. І хоч рецензенти вказували на недостатнє використання автором документальних джерел, робота І. Вагилевича мала певну історичну вартість, особливо сумлінно опрацьовані описи пам'яток архітектури та монументального іконографічного малярства з текстами, які на той час ще зберігалися і пізніше були втрачені. Автор зробив ряд

слушних висновків, зокрема про те, що монастир підтримував взаємини з Києвом і Москвою, про матеріальну допомогу йому з боку молдавського та російського урядів та про час його закриття. І. Вагилевич одним із перших зумів оцінити монастирський іконостас – визначний шедевр українського малярства кінця XVII – початку XVIII ст., відомий під назвою Богородчанський¹⁸. Однак це повідомлення І. Вагилевича так і залишилося непоміченим, і тому слава першовідкривача в мистецтвознавчій літературі віддається польському досліднику В. Дзедушицькому, якому пізніше вдалося привернути увагу громадськості до іконостаса. І. Вагилевичу не вдалося встановити прізвище засновника скиту – І. Княгиницького, хоча його ім'я згадано в праці. Хибною виявилася думка автора про заснування монастиря в кінці XIII ст. (1281 р.). Сучасні дослідники відносять його виникнення до 1611 р. Своєю роботою І. Вагилевич заклав підвалини, на яких згодом розгорнулося ґрунтовне вивчення історії Скиту Манявського.

Першим фаховим істориком, який репрезентував галицьку українську історіографію того часу поза межами Галичини та Австрії був Денис Зубрицький. Від початку 30-х років він активно співпрацював із Ставропігійським інститутом, був редактором його друкарні, віце-сеньйором, керівником архіву, бібліотеки¹⁹. Під егідою Ставропігійського інституту він підготував цілу низку праць²⁰, в яких засадничо окреслив русофільську історичну концепцію, одним із головних постулатів якої було ототожнення етнонаціонального (руськість) та релігійно-конфесійного (православ'я) чинників²¹. В рамках власної русофільської парадигми Д. Зубрицький порушує проблеми релігійних відносин XIII–XIV ст. та становища української церкви на широкому історичному тлі того часу. Його історіографічна спадщина присвячена головним чином давньоруській та галицько-волинській проблематиці, яку він не мислив поза «общеруським контекстом», оскільки за національною ідентичністю й історичною свідомістю відносив себе до «общеросов»²². На основі документів Львівського братства, що зберігалися в архіві цього інституту (впорядкованому Д. Зубрицьким), вчений підготував спеціальне дослідження²³. Ним було започатковане наукове опрацювання історії братства. Своєрідна форма твору, що нагадувала середньовічні хроніки, дала можливість автору послідовно рік за роком відтворити різноманітну діяльність братства, правда, без власних коментарів та узагальнень.

В кінці 30-х років Д. Зубрицький займався впорядкуванням архіву міста Львова. На основі зроблених в архіві виписок він підготував «Хроніку міста Львова», яку не безпідставно називали «глибокою криницею історичних, церковно-релігійних та етнографічних відомостей». Великий вклад він

Д.Зубрицький в становлення наукового джерелознавства та археографії²⁴. Багато історичних документів і серед них тих, які стосувалися церковно-релігійної проблематики він вперше ввів до наукового обігу.

Вагомий науковий доробок в дослідженні історико-релігійної проблематики належить отцю Антону Петрушевичу (за підрахунками дослідників В. Грабовецького та А. Королька близько 60 публікацій²⁵). Вільний від турбот про сім'ю (він прийняв цілібат), маючи доступ до всіх архівів та церковних бібліотек, як почесний канонік та посол галицького сейму і австрійського парламенту, він зібрав великий і різноманітний джерельний матеріал. У хронологічному плані А. Петрушевич займався історією церкви, починаючи від ранньохристиянських часів. Проблематика його досліджень досить різноманітна: історія окремих церков та монастирів, братств, єпархій, біографії єпископів та митрополитів, нариси про писемні релігійні пам'ятки, історія Берестейської унії та інші²⁶. Дослідник історико-церковного доробку А. Петрушевича Л. Тимошенко наголошує, що «саме А. Петрушевич був одним із перших у Галичині дослідників т. зв. масових церковних джерел, причому на всіх рівнях археографічної роботи (тобто на рівні евристичної, камеральної та едиційної археографії)²⁷. Перебуваючи 12 років в Уневі у василіанському монастирі при митрополитові М. Левицькому нотаріусом та приватним секретарем²⁸, А.Петрушевич вивчав давні рукописи та стародруки, серед яких виявив ряд пам'яток надзвичайної цінності, зокрема Бучацьке Євангеліє XII–XIII ст., «Пандекти Антіоха Чорноризця» (1307 р.), Галицьке Євангеліє XIV ст. та багато інших²⁹. Вагомий фактичний джерельний матеріал використав А. Петрушевич у своїх працях, присвячених Берестейській унії. Його доробок в дослідженні унієзнавчих проблем всебічно проаналізував Л. Тимошенко, який зробив висновок, що «історики ХХ ст. використовували цей матеріал для більш об'єктивного і всебічного аналізу процесу переходу до унії західно-українських єпархій»³⁰.

А. Петрушевич велику увагу звертав і на проблему фіксації та збереження історичних пам'яток, які переважно зберігалися по церквах та монастирях. В липні 1864 році він виступив на загальних зборах Галицько-Руської Матиці з доповіддю «О потребах хранения забитков исторических». Говорячи про джерела вітчизняної історії, він наголошував, що окрім літописів, грамот та інших письмових пам'яток до джерел нашої історії потрібно віднести: 1) історичні написи на церковних книгах; 2) написи на церковних і цивільних будинках, надгробних пам'ятниках, а також на дзвонах, хрестах, церковному посуді, одязі, які збереглися до наших днів³¹.

Отець Антін Петрушевич був тим вченим, який вивчав історію рідного краю не тільки з документальних актів, а й з історично-археологічних досліджень. На їх основі він видрукував декілька цікавих праць³². Він був першим аматором-археологом серед українських вчених Галичини³³, який в середині ХІХ ст. порушив проблему історико-археологічних досліджень, спрямованих на пошуки локалізації місцезнаходження літописного Стародавнього Галича. Цей аспект досліджень А.Петрушевича проаналізований нами у виступі на конференції «Історія релігій в Україні» у 2006 р.³⁴. Не зважаючи на хибність поглядів, щодо місцезнаходження княжого Галича його праці містили багато цінних історичних джерел і служили поштовхом до широких розкопок та подальших наукових пошуків³⁵.

Проблеми історії церкви вивчав також Ісидор Шараневич – «плідний історик, що полишив глибокий слід в історіографії Галичини»³⁶. Він належав до грона найбільш знаних галицьких істориків другої половини ХІХ ст. і своїм творчим доробком значно активізував українські наукові дослідження тієї доби. Історико-релігійній проблематиці присвячено майже 30 публікацій вченого³⁷. Серед них серія робіт про релігійні відносини ХVІ–ХVІІІ ст. та становище світського духовенства³⁸ і діяльність Ставропігійського братства у Львові. В передмові праці про старійшину братства М. Красовського автор визначив мету дослідження як бажання «подати мотиви, якими поводитися братство в своїй діяльності, а особливо в своїх сесійних рішеннях, вірно прослідити духа, який його одушевляв...показати участь, яку воно брало в важних справах руських»³⁹. Основну частину книги становлять т.зв. «прибавлення» т. б. джерельний матеріал (з 10 по 172 стор.). У вступі до нього автор описує рукописні збірки, які знаходилися в архіві братства, та подає докладний зміст до додатку, що значно полегшує роботу з ним. Працю І. Шараневича вирізняє ґрунтовний джерелознавчий аналіз, який дозволив вийти на нові малодосліджені сторінки діяльності братства, особливо в другій половині ХVІІІ ст. Дуже цікаві документи навів учений в додатку до своєї праці про сеньйора Ставропігійського братства Юрія Єлишевича⁴⁰ – це рахункові книги і протоколи засідань братства. Їх наукова вартість визначається тим, що вони стосуються періоду його діяльності, до якого ще майже ніхто не звертався (друга половина ХVІІІ ст.).

Займаючи посаду реставратора пам'яток старовини, професор Шараневич ініціював активні археологічні розкопки в околицях стародавнього Галича, в ході яких були виявлені рештки декількох церков княжої доби⁴¹. Більшість предметів, знайдених під час розкопок, лягли в основу музею галицько-української старовини, створеного Шараневичем при Ставропігійському інституті⁴².

Історико-релігійна проблематика посідала чільне місце у науковій спадщині Юліана Целевича⁴³. Їй він присвятив декілька досліджень⁴⁴, але найповніше вони представлені в монографії про історію великого православного монастиря – Скиту Манявського⁴⁵. Історіографічний аналіз цієї праці зроблений нами у виступі на конференції «Історія релігій в Україні» у 2007 році⁴⁶, тому обмежимося тут лише деякими загальними констатаціями. В цій роботі, яка не втратила свого значення до сьогодні, Ю. Целевич дав огляд історії монастиря від заснування (1611 р.) до його закриття (1785 р.). Не обмежуючись оглядом історичних відомостей про монастир, автор ретельно описує скитські руїни, розташування монастирських будівель та земель, подає реєстр пам'яток та матеріальних цінностей (друковані та рукописні книги, ікони, дзвони та інші), які після закриття монастиря розійшлися по різних церквах, наводить багато переказів, легенд про Скит Манявський. Дослідник висловлює жаль, що «иньши народи уміють лучше переховувати свої хоть би і малоцінні пам'ятки, як ми наші святощі первостепенні»⁴⁷.

У 1880 р. у Відні вийшла в світ німецькою мовою праця єпископа Юліана Пелеша «Історія унії руської церкви із Римом», де подано нарис історії української церкви до Берестейської унії і після⁴⁸. Потрібно підкреслити, що протягом XIX ст. з'явилося багато інших невеликих історичних робіт, в яких висвітлювалися ті чи інші історико-релігійні проблеми^{49;50;51;52}, та більших синтетичних оглядів, в яких ці проблеми розглядалися в контексті загальних історичних подій та процесів^{53; 54; 55; 56}.

Таким чином, у XIX ст. українська історіографія Галичини в дослідженні церковно-релігійних проблем мала значний науковий доробок. Праці І. Вагилевича, Д. Зубрицького, А. Петрушевича, І. Шараневича. Ю. Целевича та інших порушували важливі проблеми історії церкви та релігійних відносин в Галичині та Україні, розширювали і поглиблювали пізнання минулого, сприяли зросту національної свідомості, будили патріотичні почуття, а тому мали не тільки наукове, а й ідейно-виховне значення. Історико-церковні дослідження галицьких істориків XIX ст. були вагомою складовою української історіографії Галичини і увійшли в загально-українське історіографічне річище, становлячи цінну спадщину вітчизняної історичної науки.

1. Зашкільняк Л. Іван Вагилевич на тлі свого часу та історіографії // *Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XIX i XX w.* Tom IV. – Львів–Жешув, 2006. – С. 146–153. Зашкільняк Л. Формування новочасної української історіографії у XIX столітті // *Wielokulturowe... Tom V.* – Rzeszów, 2007. – S. 42–53.

2. Кріль М. Історична наука у Львові (кінець XVIII – початок XIX ст.) // *Wielokulturowe... Tom III.* – Rzeszów, 2005. – S. 83–93.
3. Тимошенко Л. Антон Петрушевич – дослідник історії церкви // *Wielokulturowe... Tom VI.* – Львів, Жешув, 2006. – С. 253–267. Tymoszenko L. Anton Petruszewicz (1821–1913) // Там само. – S. 121–130.
4. Куций І. Українська науково-історична думка Галичини (1830–1894 рр.): рецепція національної історії. – Тернопіль, 2006. – 219 с.
5. Оглоблин О. Українська церковна історіографія // *Український історик.* – Нью-Йорк, Торонто, Мюнхен, 1969. – Ч. 1. – С. 12–29.
6. Грабовецький В. Королько А. Антон Петрушевич – дослідник історії Галичини. – Івано-Франківськ, 2001. – 78 с.
7. Педич В., Тельвак В. Історія Скиту Манявського в дослідженні Юліана Целевича // *Історія релігій в Україні: Науковий щорічник.* – Львів: Логос, 2007. – Кн. 1. – С. 710–714. Педич В., Тельвак В. Церква святого Пантелеймона та локалізація місцезнаходження літописного стародавнього Галича в історико-краєзнавчих дослідженнях отця Антона Петрушевича // *Історія релігій в Україні: Науковий щорічник.* – Львів: Логос, 2006. – Кн. 1. – С. 451–456.
8. Зашкільняк Л. Іван Вагилевич на тлі свого часу та історіографії // *Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XIX i XX w. Tom IV.* – Львів–Жешув, 2006. – С. 146–153.
9. Возняк М. Як пробудилося українське народне життя в Галичині за Австрії. – Львів, 1924. – 145 с.
10. Зашкільняк Л. Формування новочасної української історіографії у XIX столітті // *Wielokulturowe... Tom V.* – Rzeszów, 2007. – S. 42–53.
11. Орлевич І. Ставропігійський інститут у Львові (кінець XVIII–60-ті рр. XIX ст.). – Львів, 2000. – 188 с.
12. Кріль М. Історична наука у Львові (кінець XVIII – початок XIX ст.) // *Wielokulturowe... Tom III.* – Rzeszów, 2005. – S. 83–93.
13. Крип'якевич І. Джерела з історії Галичини періоду феодалізму (до 1772 р.). – К., 1962. – 83 с.
14. Малець С. Михайло Гарасевич – представник європейського Просвітництва // *Бальтазар Гакет – дослідник Південно-Східної і Центральної Європи.* – Львів, 2000. – С. 81–92.
15. Зашкільняк Л. Іван Вагилевич на тлі свого часу та історіографії // *Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XIX i XX w. Tom IV.* – Львів–Жешув, 2006. – С. 146–153.
16. Демян Г. Іван Вагилевич – історик і народознавець. – К., 1993. – 151 с.
17. Гаврилів Б., Бойчук З. Прикарпаття в історико-краєзнавчих дослідженнях Івана Вагилевича. – Івано-Франківськ, 1997. – 39 с.
18. Свенцицька В., Сидор О. Спадщина віків: Українське малярство XIV–XVIII ст. у музейних колекціях Львова. – Львів, 1990.
19. Сварник І. Зубрицький Денис // *Довідник з історії України (А-Я)* (За ред. І. Підкови, Р. Шуста). – К., 2001. – 1135 с.
20. Зубрицький Д. Історія древняго Галичско-русского княжества. – Часть 1, 2, 3. – Львів, 1852, 1855. – 210 с., 136 с., 313 с.; його ж. Начало унии // *Чтения*

- Московського общества Истории и Древностей Российских. – Москва. 1847–1848, кн. 7, с. 1–82; його ж. Хроніка міста Львова. – Львів, 2001. – 640 с.
21. Куций І. Українська науково-історична думка Галичини (1830–1894 рр.): рецепція національної історії. – Тернопіль, 2006. – 219 с.
22. Макарчук С. Москофільство: витоки та еволюція ідеї (середина ХІХ ст. – 1914 р.) // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Вип. 32. – Львів, 1997. – С. 82–98.
23. Зубрицький Д. Летопись Львовського Ставропігійського братства. Перевод с польського [И. Б.]. – Львів, 1926. – 173 с.
24. Ісаєвич Я. Д. І. Зубрицький і його діяльність в галузі спеціальних історичних дисциплін // Науково-інформаційний бюлетень Архівного управління УРСР. – К., 1963. – Ч. 1. – С. 48–57.
25. Грабовецький В. Королько А. Антон Петрушевич – дослідник історії Галичини. – Івано-Франківськ, 2001. – 78 с.
26. Петрушевич А. О соборной Богородичной церкви в городе Галиче, происходящей из первой половины XII столетия. – Львів, 1898. – 446 с.; його ж. О начале Львовской городской Церкви Успения Пресвятой Богородицы и судьбах ее даже до наших времен // Временник Института ставропигиального с месяцесловом. – Львов, 1864. – С. 69–74; його ж. Краткая историческая роспись русским церквам и монастырям в городе Львове // Галицкий исторический сборник, издаваемый обществом Галицко-Русской Матицы. с– Вып. 1. – Львів, 1853. – С. 3–17; його ж. Об уничтожении Львовских монастырей // Там само. – С. 22–28; його ж. Краткое известие о Холмской епархии и святителях ее со времени введения христианства до 1863 года // Научный сборник, издаваемый литературным обществом Галицко-Русской Матицы. – Львов, 1867. – С. 1–109; його ж. О братстве Ставропигиальной церкви и судьбах его // Временник Института ставропигиального... – Львов, 1864. – С. 74–77; його ж. О галицко-русских митрополитах // Галицкий исторический сборник... – Вып.3. – Львов, 1860. – С. 1–179; його ж. Материалы для истории Берестейской церковной унии с Римским престолом // Временник Института ставропигиального... – Львів, 1896. – С. 138–152 та ін.
27. Тимошенко Л. Антон Петрушевич – дослідник історії церкви // Wielokulturowe... Том VI. – Львів, Жешув, 2006. – С. 253–267.
28. Королько А. Церковна співпраця митрополита М. Левицького і о. А. Петрушевича // На вітар історії України. Ювілейний збірник на пошану академіка АН Вищої школи України, професора В. В. Грабовецького. – Івано-Франківськ, 2008. – С. 376–385.
29. Тимошенко Л. Антон Петрушевич – дослідник історії церкви // Wielokulturowe... Том VI. – Львів, Жешув, 2006. – С. 253–267.
30. Tymoszenko L. Anton Petruszewicz (1821–1913) // Там само. – S. 121–130.
31. Петрушевич А. Разсуждение о важности исторических записок и надписей jako источнике для нашей истории // Научный сборник, издаваемый литературным обществом Галицко-Русской Матицы. – Львів, 1865. – 8 с.
32. Петрушевич А. Археологическія находки близ города Галича // Вестник Народного Дома. – Львов, 1883–1884. – С. 1–18; його ж. О городе Галиче за

- Луквою // Там само. – 1884–1887. – С. 18–59; його ж. О преграді міста Галича за рекою Днестром // Там же. – 1887–1888. – С. 59–67; його ж. Короткое описание старинных предметов, открытых в каменных церковных фундаментах на залуковских полях на западе сельца св. Станислава близ города Галича і иних древностей, находящихся в русском Народном Доме, изданных на археологическую выставку в городе Львове в месяце Сентябре 1885 года совершенному // Там само. – 1885. – С. 302–304 та ін.
33. Пастернак Я. Старий Галич. Археологічно-історичні дослідди у 1850–1943 рр. – Краків, Львів, 1994. – 347 с.
34. Педич В., Тельвак В. Церква святого Пантелеймона та локалізація місцезнаходження літописного стародавнього Галича в історико-краєзнавчих дослідженнях отця Антона Петрушевича // Історія релігій в Україні: Науковий щорічник. – Львів: Логос, 2006. – Кн. 1. – С. 451–456.
35. Гаврилів Б., Педич В. Стародавній Галич в історико-краєзнавчих дослідженнях ХІХ ст. – Івано-Франківськ, 1997. – 38 с.
36. Грушевський М. Ісидор Шараневич – заслужений галицький історик // Записки НТШ. – 1902. – Т. 45. – Кн. 1. – С. 12–14.
37. Борчук С., Гаврилів Б., Грабовецький В. Історико-краєзнавчі дослідження Ісидора Шараневича. – Коломия, 1997. – 108 с.
38. Шараневич І. Церковна унія на Русі і вплив її на зміну общественного положення міського руского духовенства. – Львів, 1897. – 87 с.; його ж. Черти з історії церковних бенефіцій и мирського духовенства в Галицькой Русі. – Львів, 1897. – 78 с.
39. Шараневич І. И. Красовский от года 1686 до года 1692 писар управления, а от г. 1692 до г. 1697 старейшина Ставропигийского Братства во Львове. – Львів, 1895.
40. Шараневич І. Ю. Єлишевич от 1720 член и в 1722–1735 гг. один из сеніоров Ставропигийского Братства во Львове. – Львів, 1895.
41. Педич В. Історична школа Михайла Грушевського. – Івано-Франківськ, 1997. – 208 с.
42. Гаврилів Б., Педич В. Стародавній Галич в історико-краєзнавчих дослідженнях ХІХ ст. – Івано-Франківськ, 1997. – 38 с.
43. Грабовецький В. Визначний історик, етнограф і громадський діяч Ю. Целевич // Матеріали міжвузівської наукової конференції, присвяченої 150-річчю від дня народження Ю. Целевича. – Івано-Франківськ, 1993. – С. 4–11.
44. Целевич Ю. Дещо за поселення Угорської України русинами і за унію церкви православної угорських русинів з Римом. – Пряшів, 1996. – 295 с.; його ж. Початки християнства в Галичині // Діло. – 1888. – Ч. 104; його ж. Життя просвітителів слов'ян святих рівноапостольних Кирила і Методія. – Львів, 1881.
45. Целевич Ю. Історія Скиту Манявського враз з Зборником грамот, листів и деяких судових документів, дотичних того монастиря. – Львів, 1887. – 136 с.
46. Педич В., Тельвак В. Історія Скиту Манявського в дослідженні Юліана Целевича // Історія релігій в Україні: Науковий щорічник. – Львів: Логос, 2007. – Кн. 1. – С. 710–714.
47. Целевич Ю. Історія Скиту Манявського враз з Зборником грамот, листів и деяких судових документів, дотичних того монастиря. – Львів, 1887. – 136 с.

48. Оглоблин О. Українська церковна історіографія// Український історик. – Нью-Йорк, Торонто, Мюнхен, 1969. – Ч. 1. – С. 12–29.
49. Барвінський О. Ставропигійське Брацтво Успенське у Львові, его засноване, діяльність, значене церковно-народне. – Львов, 1886. – 77 с.
50. Дідицький Б. Львовська Ставропигія и 300-летний празник еи существования. – Львов, 1886. – 86 с.; його ж. Михаил Качковській и современная галицко-русская література. – Львів, 1876. – 126 с.
51. Малиновський М. Исторична ведомость о митрополіи руской в Галиче. – Львів, 1875. – 40 с.; його ж. Обозрение истории Церкви Русской. – Львів, 1852. – 36 с.
52. Марков О. Луцкая Ставропигія и короткая история руско-уніатской церкви. – Львів, 1892. – 27 с.
53. Барвінський О. Илюстрована история Руси од найдавніших до нинішніх часов після руских и чужих историков. – Львов, 1890. – 282 с.
54. Дідицький Б. Народная история Руси от начала до новейших времен. – Часть 1, 2, 3. – Львів, 1868, 1870. – 224 с., 200с., 208 с.
55. Качала С. Коротка історія Руси. – Тернополь, 1886. – 155 с.
56. Ріпецький Т. Илюстрованная народная история Руси от начала до новейших времен. – Львів, 1890. – 559 с.

Summary

Vasil Pedych, Vitaliy Telvak

CHURCH AND RELIGION PROBLEMATIC IN UKRAINIAN HISTORIOGRAPHY OF HALYCHYNA IN XIX CENTURY

Church and religion problems of Halychyna in XIX century have been analyzed in scientific researches by Ukrainian scientists.

Attention was paid to such works: A. Petrushevych, I. Vagylevych, D. Zubryckyj, I. Sharanevych, J. Calevych, in which, based on historical sources was reproduced the many sided activity of the Ukrainian church and Orthodox Brotherhoods.

Keywords: History of the church, Brotherhoods, monastery, historiography.

Ірина Скочиляс

ЦЕРКОВНІ ПЕЧАТКИ ВАРЯЗЬКОГО ДЕКАНАТУ ПЕРЕМИШЛЬСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЄПАРХІЇ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ.

Розглядаються особливості функціонування парафіяльних та деканатського штемпелів. Простежено їхню еволюцію за різними параметрами: матеріали для відбитків, форма, розміри, легенда, сюжетне зображення.

Ключові слова: печатки, Варязький деканат, легенда, сюжетне зображення.